

קיום מנחים לשרות ריפוי בעיסוק במערך האמבולטורי בבריאות הנפש

מקצוע הריפוי בעיסוק מתמקד ב'כאן ועכשיו' עם המבט לעתיד. המרפאים בעיסוק מייצגים ומלווים את האדם בארגון חייו ובמניעת התדרדרות במצבו התפקודי - עד מניעת אשפוז; זאת בהתייחס להתנהגותו, יכולותיו, עיסוקיו השונים ושגרת פעילותו בחיי היומיום בסביבות חייו השונות. מטרת נייר זה היא להציג את העמדה המקצועית והשירות שניתן לקבל ממרפאים בעיסוק בשירות האמבולטורי בבריאות הנפש.

רקע

ריפוי בעיסוק הינו מקצוע אקדמי המחייב 4 שנות לימוד הכוללים 1000 שעות קליניות מעשיות. המקצוע נסמך על גופי ידע מתחומי העיסוק, הרפואה, מדעי ההתנהגות, ומדעי החברה. עפ"י חוק זכויות החולה, מרפא בעיסוק מוכר כ"מטפל", לאחר קבלת התואר ועמידה בהצלחה בבחינת הרישוי הממשלתית.

מטרות ההתערבות המקצועית:

- להעריך תפקוד על מנת לבסס אבחנה, אבחנה מבדלת ולנסח פרוגנוזה תפקודית¹.
- להרחיב את תחומי העצמאות בתפקודי היום-יום, בתעסוקה, בהשכלה, בפעילות חברתית ופנאי.
- לפתח כישורי הסתגלות ולמנוע חוסר תפקוד.
- לשמר מדדי בריאות וחוסן.
- להשיג איזון בין תחומי התפקוד השונים.

אוכלוסיית היעד

- ילדים נוער ומבוגרים, לאחר משבר נפשי ו/או המאובחנים בתחום בריאות הנפש.
- ילדים נוער ומבוגרים הנמצאים על הספקטרום האוטיסטי, או הסובלים מבעיות התפתחותיות והתנהגותיות אחרות.
- אנשים, הנמצאים בטווחי הגדרת נכות בין 10%-40%, שאינם זכאים ל"סל שיקום" ו/או טרם נקבעה זכאותם, הנעזרים בשירותי בריאות הנפש בקהילה וקיים חשש ללקות תפקודית עתידית/מצטברת.
- אנשים הזקוקים לתמיכה, ליעוץ ולליווי, המתקשים בבחירה, בהסתגלות, בארגון ובניהול עיסוקיהם בתחומי החיים השונים: בעבודה, בלימודים, בשעות הפנאי, ובעיסוקים ותפקידים הקשורים למשפחה.
- אנשים המאובחנים עם ADD, ADHD, פגיעות ראש טראומטיות או Post CVA ועוד, המופנים למרפאות לבריאות הנפש בשל לקות נפשית המתלווה ללקות פיזית/התנהגותית/קוגניטיבית/רגשית ו/או שילוב ביניהם, וקיים צורך להעריך את יכולותיהם, את השלכות הלקות על תפקודם, ואת הפרוגנוזה התפקודית שלהם.

מהלך ההתערבות הטיפולית:

1. הערכה תפקודית

נועדה לאמוד את ההשלכות התפקודיות של המצב הפיזי, הרגשי, הקוגניטיבי והתנהגותי של הנבדק על חיי היום-יום של האדם הנבדק.

¹ פרוגנוזה תפקודית: מנסחת לאיזה תפקוד ניתן לצפות מהנבדק נכון למועד ההערכה, ואיזו תמיכה דרושה לו (טכנולוגית, סביבתית, אנושית או אחרת) על מנת לתפקד במיטבו.

- **בתחומי הקוגניציה** בודקים קשב, תפיסה, זיכרון, התמצאות, תפקודים ניהוליים (אקזקוטיביים), ויסות וגמישות מחשבית, מטה-קוגניציה, TOM.
- **בתחומי הרגש** בודקים יכולת וויסות רגשי ויכולת לנהל רגשות במצבים שונים.
- **בתחום הפיזי** מתייחסים למגבלות פיזיות (מוטוריות ותחושטיות) נלוות (כגון רעד כתופעת לוואי לתרופות או לפגיעה הראשונית), ומעריכים וויסות חושי.
- **בתחום ההתנהגותי** בונים פרופיל עיסוקי של האדם בתחומי החיים השונים: ADL, IADL, תעסוקה, לימודים, פנאי וחברה (מה היה, מה קיים, מה מצופה).

מטרות הערכה:

- לתמוך בתהליכי אבחנה ואבחנה מבדלת.
- להוות בסיס לבניית תכנית טיפול, הכוללת התאמת פעילויות ועיסוקים, ארגון זמן וסביבה.
- לקבוע דרכי השמה והתאמה למסגרות שונות בקהילה, לרבות מסגרות שיקום.

כלי הערכה:

- אבחונים סטנדרטיים מהימנים ותקפים.
- אבחונים תפקודיים וקוגניטיביים-תפקודיים.
- שאלונים, ראיונות ותצפיות.
- ניתוח פעילות וסביבה.

2. טיפול ישיר: פרטני / קבוצתי / CM (ניהול טיפול)

מטרת הטיפול הישיר היא לעודד את המטופלים להשתתף ולקחת חלק פעיל בעיסוקי חיים מגוונים בהתאם ליכולתם. הטיפול מתמקד ב:

- שימור תפקוד (maintenance), מניעת הידרדרות, הדרכה, העצמה, ליווי ומעקב.
- הערכה וליווי בביצוע עיסוקים ופעילויות בעלות תכלית המשמעותיות לאדם, בסביבות חיו.
- לימוד והקניית מיומנויות חיים, כישורי למידה, הרגלים ורוטינות.

3. ייעוץ והדרכה (פרטני/ קבוצתי)

- הדרכת מטופלים, משפחות ואחרים רלוונטיים בתחומי התפקוד השונים, בבחירה והתאמה של עיסוקים, בארגון זמן ובהתמודדות עם הלקות התפקודית.
- התאמה והנגשה של הסביבה הפיזית, והאנושית לרבות התאמת אביזרי עזר וטכנולוגיה מסייעת.
- הדרכת צוות רב מקצועי - בתחומים הקשורים לתעסוקה, לפעילות פנאי וחברה, להוראה, לחונכות ולסומכות.

סיכום:

ההתערבות בריפוי בעיסוק במסגרת אמבולטורית בקהילה - במרפאות ובשירות העצמאי - היא התערבות מעשית ואופרטיבית (תפעולית), המתועלת לשלושה ערוצים עיקריים:

- ערוץ המכוון להערכה תפקודית.
 - ערוץ המכוון למניעת אשפוז, ומזעור השלכותיה של ההתדרדרות התפקודית במצבי משבר כמו דיכאון, OCD, חרדה או מצבים שלאחר פסיכזה.
 - ערוץ המכוון לחזרה לתפקוד מטבי בהתייחס למצב שקדם למשבר עד כמה שניתן.
- באמצעות כלי ההערכה והטיפול של שירותי הריפוי בעיסוק, ניתן לאפיין את הפרופיל התפקודי של המטופל ולבנות תהליך טיפולי קצר מועד המותאם לגיל, לאבחנה, ולפרוגנוזה התפקודית.
- מכיוון שמדובר בהתערבויות העומדות במבחן עלות-תועלת עבור האוכלוסיות הפונות למרפאות בריאות הנפש, יש חשיבות לנוכחות מתוקנת של הריפוי בעיסוק במרפאות השונות בקהילה בהיקף המותאם לתמהיל ולאופי האוכלוסייה אותה משרתת כל מרפאה.